

Tapiolan idea

Mika Pantzar

Alussa oli sodan runtelema maa, ajatus mallikaupungin rakentamisesta ja nuori visionääri Heikki von Hertzen. Näillä sanoilla ja painotuksilla alkavat lähes kaikki Tapiolan historiaa koskevat kirjat ja kirjoitukset. Seuraavassa tarkastelen Tapiolan puutarhakaupungin syntyä yrittäen jäljittää erityisesti sitä, mistä ajatuksellisista elementeistä asuinalue luotiin runsaat viisikymmentä vuotta sitten. Samalla kyseenalaistan vakiintuneen raamatullisen luomiskertomuksen ajatuksen siitä, että kaikki alkoi tyhjästä.

A suntosäätiö oli alusta alkaen hyvin ammattimainen viestijä. Luultavasti tästä johtuu, että tulkintojen kirjo Tapiolan synnystä on vähäinen huolimatta suuresta julkisuudesta, jota Tapiola sai sekä kotimaassa että ulkomailla jo 1950-luvun varhaisvaiheistaan alkaen. Tapiolan historiaa käsittelevät julkaisut ovat hämmästyttävän samankaltaisia. Espoon maalaiskuntaan rakennetulla alueella näyttäisi olevan vain yksi julkinen historia, jossa esimerkiksi tapiolalaisten monimuotoisella arjella on pieni paino, kuten myös vaikeuksilla ja haasteilla, jota alueen luomiseen liittyi. Menestystarinoidella on ominaista se, että ne kuvaavat kehitystä toteutuneina suunnitelmina ja vähättelevät vaikeuksia ja päätösten ei aiottuja seuraamuksia.

Aineistona käytän Asuntosäätiön ja Tapiolan Lämmön arkistoa, lehdistöä (erityisesti Väestöliiton julkaisemaa Valtakunnan suunnitelu -lehteä, Tapiola Tänään -lehteä) ja lukuisia Tapiolan historiasta julkaistuja artikkeleita ja

kirjoja. Tutkimushankkeeni on alkuvaiheessa ja käytän tässä keskustelun avauksessa keräämäni aineistoa hyvin epäsystemaattisesti. Kirjoitustani virittää oleellisesti se, että asuinlapuuteni Tapiolassa ja olin jo tuolloin sitä mieltä, että Helsinki oli 'minun kaupunkini' ja myös se, että arkkitehti-isäni oli osa Tapiolan ja Espoon rakentamisen liikettä muun muassa asemakaavalautakunnan puheenjohtajana ja kaupunginhallituksen jäsenenä.

Tavoitteeni on jatkossa keskittyä Tapiolan kehityskuvan monipuolistamiseen. Esimerkiksi asuntosäätiön arkistosta löytyneet von Hertzenin käsin kirjoittamat kriittiset kommentit erinäisiin lehtijuttuihin ja Asuntosäätiössä tuotettuihin historian dokumentteihin muodostavat kiinnostavan kontrastin oletukselle, jonka mukaan kehitys oli suoraviivaista ja ristiriidatonta. Monet ongelmat olivat niin pieniä, että niitä ei ole vaivauduttu edes kirjaamaan ylös. Esimerkiksi käy vaikkapa teiden talvikunnostus, joka

oli äärimmäisen ongelmallista huoltoyhtiön edustajien näkökulmasta. Humaanit suunnittelijat olivat ajatelleet, että ihmisten polkujen piti muodostaa tieverkoston runko. Valitettavasti maailmalta ei löytynyt polkuja varten kunnollista lumiaurauskalustoa, vaikka kokonaisia valtuuskuntia lähetettiin tällaista etsimään ympäri maailmaa.

Koti vai kasarmi lapsillemme?

Mistä Tapiolan idea sai alkunsa? Von Hertzenin vuonna 1946 julkaiseman kirjan *Koti vai Kasarmi lapsillemme* voidaan ajatella olevan Tapiolan alkusiemen.

Nykyaikaiset asunnot eivät enää saa olla ihmisten säilytystiloja. Sodan jälkeen valmistuneissa Töölön ja Kallio kaupunkikasarmeissa tätä ei ole ymmärretty. Tämä oli Väestöliiton tuoreen toiminnanjohtajan Heikki von Hertzenin provokatiivisen kirjan pääargumentti. Asenteellisessa teoksessa esimerkiksi kuvitus 'katujen lapsista' tuki sanomaa kivikasarmien haitallisuudesta lasten tasapainoiselle kehitykselle.

Väestöliiton julkaisema kirja oli jatkoa suomalaiselle kaupunkikriittiselle keskustelulle. Esimerkiksi suomalaisesta kaunokirjallisuudesta löytyy kaupunkikulttuuria ymmärtävää ja paikoin romantisoivaakin otetta vain ja aino-

astaan 1920-luvun tulenkantajien työstä (Palmgren, 1989). Lähes poikkeuksetta suomalaisessa kirjallisuudessa ja myös elokuvassa kaupunki on nähty ensisijaisesti ongelmien pesänä.

Omien sanojensa mukaan von Hertzen tuskastui kirjan saamaan vastaanottoon. Kun kirja ei synnyttänyt muuta kuin vilkkaan keskustelun. 1940-luvun lopussa, toiminnan miehenä tunnettu nuori juristi lähti kokoamaan joukkoa eturivin vaikuttajia ihanneyhdyskunnan perustamiseksi. Von Hertzen puhui provokatiivisen toiminnan tarpeesta ja 'intelligenssiosamäärän' epätasaisesta jakautumisesta maassamme. Hän kuitenkin uskoi eliitin kykyyn ratkaista kansallinen asunto-ongelma tilanteessa, jossa jopa nauloista oli huutava pula.

Sotakokemukset ja -kaveruudet olivat tärkeä ainesosa eliitin mukaan saamisessa liikkeeseen paremman asumisen puolesta. Erityisen merkittävää oli Sotakorvausvaltuuskunnan (Soteva) menestys. Asuntosäätiön perustajayhteisöt, Väestöliitto ja sen toimitusjohtaja Heikki von Hertzen kärjessä, pyrkivät kansakunnan lisääntymiseen ja asumiskurjuuden ratkaisemiseen¹. Näin kerrotaan käynnistyneen Tapiolan rakentaminen 1950-luvun alussa.

Pankkialalla uransa aloittanut von Hertzen onnistui keräämään ympärilleen joukon poliittikan johtohahmoja puoluekentän eri laidoilta. Sittemmin Asuntosäätiön takana vaikuttivat

¹ Sotakorvausteollisuuden valtuuskunta (1944-) toimikin eräänlaisena mallina 1940-luvun lopussa, kun Aravajärjestelmää alettiin kehittää Väestöliiton ja Vuokralaisten keskusliiton ehdotuksen pohjalta. Valtiolliselle Aravalle ehdotettiin annettavaksi vastuu sekä asuntotuotannon rahoituksesta, että rakennettavien asuntojen vuokraamisesta. Vuonna 1949 hyväksyttiin asiaan liittyvä monimuotoinen lakipaketti, jossa perustettiin asuntotuotantotoimikunta. Tointa varten perustettiin Asuntorakennustuotannon valtuuskunta Arava. Järjestelmällä oli tarkoitus saada asuntotuotanto käyntiin erityisesti kaupunkitaajamissa.

muun muassa Aarre Simonen, Aku Sumu, V.J. Sukselainen, Olavi Lindblom, Arvo Ylppö ja Teuvo Aura. Moni heistä asui itsekin Tapiolassa, jossa kansallisen eheytyminen näkyi eri sosiaaliluokkien varsin tasaisena jakautumisena.

Kiinnostava ja vähemmän esiintuotu tosiasia on se, että ihanneyhteiskunnan rakentaminen oli kaikkea muuta kuin helppoa. Arava-raha oli jatkuvasti kiven takana ja yllätyksiä tuli muun muassa rahoituspäätöksissä. Usein jouduttiin turvautumaan lyhytaikaiseen rahoituksen, ja alkuvaiheessa jopa henkilökohtaisiin vekselihin.

Hyvin keskeistä Tapiolan onnistumiselle oli asuntofinanssijärjestelmän luonti heti sodan jälkeen. Aura ja von Hertzen kuuluivat 'asuntosotevaa' ja Aravajärjestelmää suunnittelevaan komiteaan. Asuntosäästämisen ajateltiin toimivan myös kulutuksen hillinnän välineenä, kuten esimerkiksi pääministeri Kekkonen vuonna 1952 julkaistussa *Onko maallamme malttia vaurastua?* kirjassa esitettiin (Kekkonen 1952). Tavoitesäästäjä oli uuden ajan sankari. Mutta minkälaisista kansainvälisistä vaikutteista Tapiolan rakentaminen sai alkunsa?

Kansainväliset vaikutteet

Kansainväliset vaikutteet olivat tärkeitä Tapiolan käynnistymiselle. Tapiolaa käsittelevissä varhaisissa artikkeleissa ja dokumenteissa viitattiin muun muassa puutarhakaupunkikäsitteen isään englantilaiseen Ebenezer Howardiin (1850-1928), skottilaiseen luontofilosofiin Patrick Geddesiin (1854-1932) ja erityisesti yhdysvaltalaiseen Lewis Mumfordiin (1895-1990), jota voidaankin pitää 1900-luvun suurimpana (Geddesin ideoita kehittäneenä) kaupunkifilosofina.

Sittemmin 1960-luvulla von Hertzen toi usein esiin myös taloustieteilijä John Kenneth Galbraithin, jonka kaupunkikriittiset puheenvuorot sopivat hyvin yhteen Asuntosäätiön perustajien maailmankuvaan: Galbraith näki esimerkiksi Tukholman olevan tiellä kohti slummiutumista. Galbraith oli myös merkittävä nousevan kulutusyhteiskunnan kriitikko, jonka ajatuksissa oli paljon samaa Mumfordin.

Arkkitehdeistä kansainvälisiä vaikutteita toi Suomeen ja Tapiolaan erityisesti Otto-I. Meurman (1890-1994), suomalaisen asema-kaava-ajattelun isä, joka jo vuonna 1918 oli ollut mukana Eliel Saarisen (1873-1950) kanssa suunnittelemassa Suur-Helsinkiä. Hänen Hagalund -suunnitelmansa vuodelta 1945 oli yksi Tapiolan suunnittelun lähtökohta, joskaan Hagalundin kartanon omistaja Arne Grahnin teettämää suunnitelmaa ei sellaisenaan koskaan toteutettu.

Kiinnostavaa ja merkittävää on se, että Tapiolan aatteellisten vaikuttajien listalta puuttuvat esimerkiksi 'kaupunki koneena' ideologian merkittävin oppi-isä sveitsiläinen Le Corbusier (1887-1965) ja myös Alvar Aalto (1898-1976). Aalto lienee ollut merkittävin suomalainen arkkitehtuurikeskustelija sodan jälkeisessä Suomessa. Tapiolan historioissa todetaan lakonisesti, että Aallolla oli muita kiireitä varhaista Tapiolaa rakennettaessa. Tosin sittemmin Aalto suunnitteli Tapiolan itäosaan muutamia tornitaloja.

Mumford edusti humaania rakentamisideologiaa ja teknologiakritiikkiä. Hän kiinnitti huomiota paitsi suurempiin suunnittelukokonaisuuksiin – ajan, paikan ja väestön suhteisiin – myös sellaisiin inhimillisiin tarpeisiin kuten seksuaalisuuteen ja levon tarpeeseen. Vuonna



Kuva 1. Heikki von Hertzen kotitalousopettajien seureen mukana Tapiolan Säästökonnussa. Torintalot, joita kutsuttiin myös taskumateiksi, suunnitteli arkkitehti Viljo Revell. Kuva Espoon kaupunginmuseo.

1949 suomeksi käännettyssä kirjassaan 'Kaupunkikulttuuri' Mumford maalaa varsin omaperäistä kuvaa kaupungin elämästä: "Hyvä suunnittelu merkitsee ... lasta puuhamassa turvallisessa ja rauhallisessa maailmassa, rakastelevan parin leikkiä huoneessa, mihin syreenien tuoksu virtaa avoimesta ikkunasta tai sirkkojen sirtystä alhaalla levittäytyvästä puutarhasta" (Mumford, 1949, 362)

Von Hertzen kuten Mumfordkin suhtautui kylmäkiskoisesti ja jopa välinpitämättömästi liikennetarpeen ja yksityisautoilun kasvuun.

Hänen mukaansa riittää, että kerran elämässä muuttoauto pääsee asunnon lähelle. Kävely ja pyörätiet hoitaisivat pääosan liikenteestä.

Tapiola poikkesi muusta Suomesta, jossa omaksuttiin paljon selkeämmin amerikkalaisia yksityisautoilua suosivia vaikutteita. Yhdysvalloissa Mumford oli tässä asiassa alakynnessä. Sittenmut autot valtasivat Tapiolan ja Länsiväylän myötä Tapiola integroitui osaksi Suur-Helsinkiä. 2000-luvulla Tapiolaa esitetään elvyttävän keskustan jättiläismäisillä parkkiloililla ja autotunneilla.

Opintomatkat ja vierailut

Opintomatkat olivat tärkeä virike Tapiolan suunnittelijoille jo von Hertzenin 1946 julkaistusta kirjasta alkaen. Rakentamisen mallia otettiin erityisesti Ruotsista (asuntosuunnittelu, kollektiiviset tilat sekä sähkö ja lämmitysjärjestelmät), Tanskasta (puutarha- ja miljöösuunnittelu), Englannista (puutarhakaupunki-ideologian myötä kehityt uudet lähiöt, esim. Milton Keynes), Yhdysvallat (kevyen liikenteen väylät).

Ruotsalaisia asiantuntijoita käytettiin erityisesti Tapiolan Lämmön sähkö- ja lämpövoimailoiden suunnittelussa. Sama yritys vastasi myös kiinteistöhuollosta ja yrityksen edustajat matkustivatkin laajasti tutustuessaan nykyaikaiseen avaruskalustoon ja jätehuoltoon. Oppia otettiin mm. Moskovasta, Lontoosta ja Tukholmasta.

Myös koulujärjestelmää pohdittiin kansainvälisten esimerkkien virittämänä. Espoon maalaiskunta oli vain vähäisessä määrin kiinnostunut suomalaisten koulujen perustamisesta. Tapiolan yhteiskoulun mallia haettiin Yhdysvalloista, jossa kouluun liittyi oleellisesti harrastus- ja kulttuuritoiminta. Myös amerikkalainen 'tiedeopetus' (science) antoi vaikutteita luonnontieteiden opetukseen. Tapiolan koulun kuoro ja opetuskokeilut olivat paikallislehden vakioaineistoa. Vastavalmistunutta Pohjois-Tapiolan yhteiskoulua kuvattiin televisiouutisissa 1960-luvun lopussa 'pohjoismaiden moderneimmaksi kouluksi'. Biologian, kemian ja fysiikan 'havaintovälineitä' oli kerätty Tapiola Tänään -lehden virittämän kansalaiskeräyksen avulla jo vuosia aikaisemmin. Parhaiden käytäntöjen jäljittely oli yksi Tapiolan menestyksen kulmakiviä. Toinen oli usko tiedon ja suunnittelun valtaan.

Tiedon valtaa

Tapiolan varhaiset kehittäjät korostivat kokonaisvaltaista suunnittelua, olipa sitten kysymys valtakunnan tai kotien suunnittelusta. Esimerkiksi palveluverkoston optimointiin suhtauduttiin suurella vakavuudella. Palvelut sijoitettiin asumissoluihin siten, että esimerkiksi ruokakaupan ja koulujen kaltaiset lähipalvelut sijoitettiin enintään 250 metrin etäisyydellä asunnoista.

Asuntosäätiön poikkiteieteellisissä suunnitelluissa toimissa toimi sekä sosiologeja, jotka puhuivat yhtä lailla väestökysymyksestä ja kansallisen eheytyksen tarpeesta että kotitaloustieteilijöitä, jotka kommentoivat keittiö- ja kylpyhuonesuunnittelua ja ajoivat emännän työn standardisointia. He toivat mukanaan muun muassa ajatuksen amerikkalaisesta baarikeittiöstä, kerrostalojen yhteisistä kylmätiloista ja pesuloista, rappaamattomien tiiliseinien käytöstä sisätiloissa ja kapeista tuuletusikkunoista.

Muita tärkeitä asiantuntijoita olivat kasvatustajat, nuorisotyöntekijät ja opettajat, jotka kertoivat kuinka lapset saataisiin pois kadulta. Tapiola Tänään -lehden erityisessä nuorisonumerossa vuonna 1962 arvioitiin, että 83 % nuorista kuului johonkin yhdistykseen. Lapset olivatkin puutarhakaupunki-ideologian ytimessä. Asuntoyhtiöiltä kerätyn ns. 'ruusuveron' avulla alueelle palkattiin nuoriso-ohjaaja ja puutarhureja, jotka hoitivat yhteisalueita. Asuntosäätiö oli aktiivinen yhdistystoiminnan käynnistäjä heti Tapiolan varhaisvaiheista alkaen.

Puutarha-alan asiantuntijat puolestaan vastasivat viherrakentamisesta, joka liittyi hyvin tietoisesti Tapiolan brändin rakentamiseen. Esimerkiksi Kontioniityn 'sisääntulo' suurine



liikenneympyröineen ja kukkaistutuksineen oli tärkeä osa Tapiolan imagoa. Mallia niittyjen rakentamisesta otettiin muun muassa Talin golfkentältä. Tulkinnat suurten niittyjen rakentamisesta poikkeavat. Virallinen kanta korostaa sitä, että niittyjä tarvittiin alueiden eriyttämiseen. Erään käsityksen mukaan kysymys oli siitä, että niityt toimivat reservialueina tulevalle rakentamiselle, ja onpa esitetty kanta että niittyjä ajateltiin käytettävän tulevaisuudessa helikopterikenttinä.

Kuva 2. Tapiolan asuinalueiden viherrakentaminen oli yksi alueen tunnusmerkeistä. Kuvassa Tapiolan itäranta vuonna 1966. Kuva Teuvo Kanerva, Espoon kaupunginmuseo.

Tarkoittaako biologinen funktio hiihtämistä vai suvunjatkamista?

Suomen arkkitehtiiliton järjestämässä Mitä opimme Tapiolasta -seminaarissa vuonna 1967 arkkitehti Kirsti Nordin ihmetteli Tapiolan retoriikkaa seuraaviin sanoin:

”... tyypillisiä Tapiolan institutionaalisen ideologian piirteitä ovat hermeettisyys, organisatorinen eristäytyminen, organisaation muuttuminen sosiaaliseksi tosiasiaksi, rai-voisa vastarinta jokaista kritisoimisyrittystä vastaan, iskusanat, tunteisiin, perinteisiin, toiveisiin vetoaminen ja teorian epämääräisyys – allekirjoittaneelle ei ole vielä selvinnyt tarkoittaako biologinen funktio suvunjatkamista vai hiihtämistä – sekä pyrkimys ihmisen hallitsemiseen asioiden hallitsemisen sijasta”.

Nordin viittaamat Tapiolan ohjelmalliset lähtökohdat tulevat esiin kaikissa Tapiolasta tehdyissä teoksissa ja hänen aatteellinen hämmennyksensä onkin ymmärrettävää. Omaa aatetaustaansa von Hertzen kuvasi vuoden 1956 Arkkitehti-lehden artikkelissa seuraavasti:

”Käsityksemme mukaan on tämän päivän ja huomispäivän kaupunkisuunnittelun tärkein tavoite miljöön luominen – sosiaalisen ja ennen kaikkea biologisen oikean elämänympäristön luominen ihmiselle, kaiken inhimillisen toiminnan subjektille ja objektille.”

Hertzenin runsaasti viljelemä luontometafora ja filosofinen puhetapa aiheutti aikalaisissa ihmetystä. Puutarha oli Tapiolassa enemmän kuin

perinteinen puutarha. Itse asiassa Tapiolan puutarhakaupunki-ideologia ei noudattanut Ebenezer Howardin alkuperäisiä puutarhakaupunki-ideoita kuin vain rajallisesti. Tapiolaa ei rakennettu englantilaisen mallin mukaan pientalovaltaisesti, vaan oleellinen piirre oli suurten kerrostalojen ja pienasutuksen rytmittyminen. Kauniainen, Käpylä ja Kulosaari edustavat ainakin tässä mielessä paremmin puutarhakaupungin ideaa kuin Tapiola.

Howardille puutarhakaupunki edusti kaupungin ja maaseudun optimaalista yhdistelmää tilanteessa, jossa Englannin maaseutua uhkasi tyhjentyminen asukkaista. *Koti vai kasarmi* kertoo selkeästi, että von Hertzen näki maaseudun ainoana terveenä asumisen muotona. Puutarhakaupunki oli välttävä, mutta välttämätön kompromissi, jonka avulla akuuttia asuntokurjuutta saattoi helpottaa.

Mumfordilla lienee ollut vaikutuksensa Asuntosäätiön retoriikkaan. Voisi kuvitella että esimerkiksi seuraava lainaus olisi voinut olla yhtä lailla osa von Hertzenin puhetta: *”... vitallinen taso täytyy ilmaista sellaisten käsitteiden avulla kuin jouto-aika, terveys, biologinen toiminta, esteettinen nautinto ja sosiaaliset mahdollisuudet”* (Mumford, 1949, 386). Asuntosäätiön julkaisuissa puhuttiin runsaasti yksilöllisyyden, vapauden, viihtyvyyden ja levon merkityksestä ja ylipäättänsä pienen ihmisen mittakaavasta.

Viittaus biologiaan lienee ollut vasta-argumentti 1900-luvun ajattelijoille, jotka korostivat asuntoa ja kaupunkia koneena. Luonnolle ja elämälle on ominaista itseohjautuvuus: Luonnon reproduktiossa elävien prosessien tuotokset palautuvat aina takaisin systeemiin panoksina. Kone sitä vastoin toimii käskyin ja ilman minkäänlaista omaa kehitysulottuvuutta. Itse

asiassa saattaakin olla, että Tapiolan lapset olivat puutarhakaupungin tärkein uusiutuva kasvilaji.

Otetaan opiksi

Yksi tuotteliaimpia Tapiola-historian tuottajista ja kirjoittajista Uolevi Itkonen (1979) on todennut, että hänen työnantajansa Asuntosäätiö erosi alusta alkaen muista rakennuttajayhteisöistä nimenomaan aatteellisuudellaan. Tapiolan kehitystä leimasivat seuraavat seikat: aatteellisuus, provokatiivisuus, tietoperusteisuus sekä monitieteisyys ja -taitoisuus yhteistyön perustana.

Yhtäläillä tärkeää ja vähemmän tiedostettua on tehokas kokemuksesta oppiminen. Esimerkiksi pohjoinen lähiö rakennettiin ruutukaavan mukaisesti osittain kriittisen arkkitehtuurikeskustelun tuloksena. Monet innovatiiviset kokeilut osoittautuivat epäonnistuneiksi: esimerkiksi teiden talvikunnostus oli vaikeaa, kun tiet oli rakennettu ihmisen mittakaavassa.

Espoon maalaiskunta ei ollut helppo ympäristö uudentalaiselle kokeilevalle rakentamiselle. Se ei esimerkiksi suostunut vastaamaan infrastruktuurin tai koulujen rakentamisesta. Pakon edessä ja kehityksen jouduttamiseksi Asuntosäätiö otti osaa myös esimerkiksi uimahallin, koulujen ja Espoon osia yhdistävien teiden rakentamiseen, mutta yhtäläillä aktiivinen se oli nuorisotyössä, esimerkiksi Nuorisoteatterin perustamisessa. Julkaistut tekstit kertovat, että tapiolalainen nuoriso ei harrastanut ilkeävaltaa. Tosiasiallisesti ilkeävalta vaiettiin ja esimerkiksi Tapiolan Lämpö joutui jatkuvasti huolehtimaan tuhotuista lamputista ja penkeistä. Viikonlopun jälkeen huoltomiesten tehtävä oli onkia puiston penkkejä keskusaltaasta.

Yksi ilmeisen ennakoimaton vaikeus oli yritysten ja työpaikkojen saaminen Tapiolaan. Niinpä esimerkiksi Weilin&Göösin tehdasrakennuksen saamista suorastaan juhlittiin. Muuttuvasta ajan hengestä kertoo se, että sittemmin tehdasrakennus muuttui vapaa-ajan tilaksi, ensiksi sählyhalliksi ja sittemmin modernin taiteen museoksi. Heikintorille (’Suomen ensimmäiseen mannermaiseen tavarataloon’) oli vaikea saada kauppiaita. Tämän päivän näkökulmasta suorastaan koomista oli elämöinti Esson pääkonttorin rakentamisesta Tapiolan keskustaan.

Edistyksen ihanne ja ehkä hieman naiivi usko parempaan ja sivistyneempään yhteiskuntaan ohjasi vanhempien sukupolvea. Tapiolalaisessa ylemmän keskiluokan kuuden hengen perheessämme nuoren ihmisen elämä ja ihanteet muokkaantuivat yllättävän johdonmukaisesti modernien länsimaisten kulutusihanteiden ja -kulttuurin virittämänä. Vaikka omassa nuoruudessani kulutus ei ollutkaan samalla tavalla pinnalla kuin nykyisillä tapiolalaisnuorilla, muistan Heikintorin avajaiset uudentalaisen kulutusorientoituneen elämäntavan alkuna: Tavaratalossa oli oranssit lepotuolit, jotka Tapiola Tänään -lehden mukaan ”nuoriso heti tupakalla tuhosi”. Edistyksellinen kulutusmaailma aukeni Suomen ensimmäisten elintarvikeautomaattien myötä. Ajattelimme, että kaupankäynnin tulevaisuus oli käsissämme. 1960-luvulla Tapiola ei kuitenkaan vielä ollut yksilöllisyyttä korostava kulutusyhteiskunta, vaan pikemminkin Mumfordin ja Garlbraithin ihannemallin mukainen kollektiivisen vastuunkannon ja kasvatuksen yhdyskunta, joka toki loi hyvät edellytykset kulutuksen yhteiskunnan synnylle.

Ei ehkä ole vain sattumaa, että nyky-Nokiaa johdetaan Tapiolan kupeesta. Mobiilin tietoyhteiskunnan johdosta löytyy monia luokkatovereitani. Esiintymiskyky, kansainvälisyys, suvaitsevaisuus ja pragmaattinen käytännöllisyys olivat Tapiolan kasvatusfilosofian ytimessä. Kouluissa opetettiin ensimmäisenä Suomessa bisnesenglantia ja tietokoneet tulivat tutuiksi luokkien vieraillessa Tekniseen korkeakoulun.

Asuminen tarvitsee ideologiaa

Tapiolan kritiikki oli aikoinaan varsin yksipuolista. Kriitikot pitivät ongelmallisina ja valheellisina esimerkiksi Heikki Wariksen johtaman tutkimuksen tuloksia ihmisten hyvästä viihtyvyydestä Tapiolassa. Vihreiden leskien mielenterveysongelmista puhuttiin, mutta niitä ei kukaan pystynyt osoittamaan – muualla kuin elokuvissa, joita lähikaduillamme kuvattiin runsaasti 60-luvulla.

Erityinen ongelma kritikoille oli puhe Tapiolan biologisesta funktiosta. Voisiko tällaisen asumisideologian selkeää olemassaoloa pitää positiivisena seikkana? Vaikka Tapiola ei 20 vuoden kokemukseni valossa edustanutkaan ideaalia yhdyskuntamuotoa, asumis- ja yhdyskuntarakenneideologian julkituotu olemassaolo on mielestäni myönteistä. Miksei tänä päivänä rakenneta alueita, joilla olisi edes jokin avoimesti esiintuotu ideologia taustallaan? Ideologioistahan emme pääse eroon. Ne ovat joko avoimia tai piileviä.

Tapiolan muotoutumisessa oli kyse kansanliikkeestä, jossa ”kokeilun kohteita”, Tapiolan

asukkaita, yhdisti ainutlaatuinen ideologia, osallistuminen Suomen ensimmäiseen kansainvälistä huomioita saavuttaneen puutarhakaupungin rakentamiseen. Näin ajattelimme, kun lapsena kävimme katsomassa informaatiokioskilla diktaattoreita ja muita valtion päämiehiä. Muistan hyvin ulkomaalaiset korkea-arvoiset vieraat, jotka kohtasivat vihreisiin pukeutuneet, lentoemänniltä näyttäivät oppaansa informaatiokioskilla, tai Tapiola Tänään -lehden sisäänpäin lämpiävät jutut, joita tuolloin mielelläni luin. Asumisideologiamme oli itseriittoinen ja vahva.

1960-luvun kansanäänestyksessä tapiolalaiset vaativat, että Tapiolasta muodostettaisiin oma kaupunkinsa. Valtioneuvosto ei hyväksynyt itsenäistymistä ja sittemmin Tapiolasta tuli yksi Espoon kaupungin neljästä keskuksista.

Isälleni, niin kuin luultavasti monelle muulle, Suomen jälleenrakentaminen oli mittava haaste, johon oli pakko vastata puutteellisinkin tiedoin. Vastoin omaa aikuisiän elämäni, isälläni ja monilla muilla Suomen rakentajilla ei ollut aikaa laiskotella tai viettää vapaa-aikaa lastensa kanssa. Johanna Hankosen (1994) ansiokas väitöskirja esitti, että sodan jälkeen Suomen lähiörakentaminen eteni johdonmukaisesti ja suunnitelmallisesti. Totuus voi olla toisenlainen. Harva, jos kukaan, kuvitteli hallitsevansa kaikkia haasteita. Pakko oli kuitenkin yrittää.

Eliitin toimia ei myöskään ohjannut vain oma etu. Tämän päivän näkökulmasta eräs hämmästyttävimpiä varhaisen Tapiolan piirteitä oli se, että Tapiolan rakentajat ottivat henkilökohtaisia taloudellisia riskejä alkuvaiheen luototuk-

sen takaamiseksi. Perheille ei näistä vekseleistä kerrottu. Ehkäpä sodasta oli niin lyhyt aika, että kollektiivinen vastuu oli mahdollista hyvin erilaisista poliittisista taustoista riippumatta.

Voisi ajatella, että 2000-luvun vihreän kaupungin ideologia muistuttaisi monessa mielessä Tapiolan julkilausuttuja tavoitteita: sosiaalinen rakentaminen, kokonaisvaltainen yhdyskuntasuunnittelu, sekä ihmisen ja luonnon sopusointu. Tapiolan alkuvaiheessa jätehuoltoa suunniteltiin suljettujen systeemien (jätteiden lahotus) suuntaan, lämpö- ja vesihuolto oli varsin edistyksellistä, kollektiivinen huoltoyhtiö ylläpiti mallikkaasti yhteisiä viheralueita ja antoi rahallista tukea esimerkiksi nuorisotoimintaan.

Miksei tänä päivänä kaikelta rakentamiselta voisi vaatia avointa sitoutumista ideologiaa? Miksi emme ole enää valmiita maksamaan ruusuveron kaltaista piilotukea lähiympäristömme kollektiivisista kauneuspalveluista kuten tapana oli Tapiolassa vielä 1960-luvulla?

Ohjelmallinen ideologia voisi ilmentää alueen rakentamisfilosofian suhdetta esimerkiksi yksityisautoiluun, asukkaiden väestörakenteeseen ja vaikkapa asukkaiden harrastuksiin. Alue jossa yksityisautoilu on kielletty, saattaisi houkutella omanlaisiaan asukkaita ja vastaavasti alue, joka perustuisi yksinomaan yksityisautoilulle tai pelkästään urheilevan aikuisväestön tarpeille, vetäisi puoleensa. Jostakin syystä tänä päivänä asuntoalueiden välillä on vähemmän variaatiota kuin erilaisten ihmisryhmien.

LÄHTEET

- Hankonen, Johanna (1994) Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Otatieto&Gaudeamus, Tampere.
- Von Hertzen, Heikki (1946) Koti vai kasarmi lapsillemme. Asunnontarvitsijoiden näkökohtia asunto- ja kaavakysymyksissä. Väestöliiton julkaisuja n:o 15., WSOY, Helsinki.
- Itkonen (1978) Muuttuva Tapiola. Esitelmä Tapiolan lukion Studia Generalia –luentosarjassa 27.11.1978.
- Kekkonen, Urho (1952) Onko maallamme malttia vaurastua. Otava, Helsinki.
- Mumford, Lewis (1949) Kaupunkikulttuuri. WSOY, Porvoo.
- Palmgren, Raoul (1989) Kaupunki ja tekniikka Suomen kirjallisuudessa. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.